

ПОЗАШКІЛЬНІ ЗАКЛАДИ ОСВІТИ МІСТА БЕРИСЛАВА ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У СЕРЕДИНІ 1940-Х – НА ПОЧАТКУ 2000-Х РОКІВ

У даній статті на матеріалах Бериславського народного історичного музею, відомчих архівів, місцевої преси і вербальних джерел визначені та охарактеризовані основні етапи розвитку, зміст і особливості позашкільної освіти міста Берислава Херсонської області. Актуальність теми визначається необхідністю комплексного дослідження історії освіти на Херсонщині.

Ключові слова: освіта, позашкільні навчальні заклади, художня творчість, фізкультурно-спортивна робота, музична освіта, профорієнтація.

В данной статье на материалах Бериславского народного исторического музея, ведомственных архивов, местной прессы и вербальных источников определены и охарактеризованы основные этапы развития, содержание и особенности внешкольного образования города Берислава Херсонской области. Актуальность темы определяется необходимостью комплексного исследования истории образования на Херсонщине.

Ключевые слова: образование, внешкольные учебные заведения, художественное творчество, физкультурно-спортивная работа, музыкальное образование, профориентация.

The Beryslav extracurricular educational establishments main development stages, content and distinctive features are specified and characterized in the article based on sourced of Beryslav Public Historical Museum, Departmental Archive, local press and oral sources. Them topicality is determined by necessity in complex research of education history in kherson oblast.

Keywords: education, extracurricular educational establishments, art, sport, music education, career-guidance.

В умовах формування України, як суверенної держави, посилюється інтерес до історичного аспекту суспільного розвитку, зокрема, розвитку освіти, оскільки саме вона виступає істотним чинником соціального прогресу. Дослідження розвитку освіти в окремих населених пунктах є важливою ланкою у вивченні історії освіти держави, сприяння відродженню історичних та культурних традицій українського народу. Історія освіти завжди викликала інтерес у дослідників, залишається вона актуальною як у науковому, так і в педагогічному значенні й сьогодні. Але провінційна освіта, особливо позашкільна, вимагає конкретно-історичних досліджень у горизонтальній площині.

Метою роботи є визначення в історичній ретроспективі напрямів, форм, особливостей і рівня розвитку позашкільної освіти в районному центрі Херсонської області – місті Бериславі. Її джерельну базу склали законодавчі та нормативні документи, діловодна документація із відомчих архівів, матеріали Бериславського народного історичного музею (тематичні альбоми та фотодокументи), публікації у місцевій пресі і дані вербальних джерел (інтерв'ювання керівників та працівників позашкільних закладів освіти), зібраних проблемною групою Студентського наукового товариства "Розвиток краєзнавчих досліджень на Херсонщині" (науковий

керівник – І. Сінкевич) кафедри історії України Херсонського державного університету.

Розвиток позашкільної освіти почав цікавити провідних вітчизняних громадських діячів ще наприкінці XIX ст., коли відкриваються перші центри спілкування і виховання. На початку XX ст. перші Будинки юнацтва з ініціативи прогресивної педагогічної громадськості і за підтримки меценатів було організовано в Києві, Харкові, утворилися перші пластові гуртки у Львові. Громада сприяння фізичному розвитку дітей пробувала заснувати Дитячий дім у Херсоні.

В пореволюційний час проблемам розвитку позашкільних освітніх закладів приділялася увага вже перших науково-методичних видань: “Внешкольник”, “Организуйте детей”, “Вожатый” тощо, направлених на організацію позашкільної освіти в дусі комуністичної ідейно-політичної спрямованості. У 1920-х роках значного поширення в Україні набувають дитячі клуби й секції при партійних і комсомольських осередках. У Харкові було відкрито перший дитячий театр, республіканську дитячу екскурсійно-туристичну станцію, а також відповідні обласні станції. У 1935 р. розпочав роботу перший Палац піонерів та школярів. Пізніше Палаці (Будинки) піонерів, станції юних техніків, юних натуралістів було відкрито в обласних та районних центрах України. У 1930-х роках були сформовані позашкільні заклади комплексного, багатoproфільного і однопрофільного типу, визначені основні напрями їх діяльності відповідно до економічних та політичних перетворень, що відбувалися в країні. Такими напрямками стали боротьба за грамотність, культурно-освітня робота, суспільно корисна і трудова діяльність, інтернаціональне виховання, оздоровча робота.

У місті Бериславі Будинок піонерів – **позашкільний заклад комплексного типу** – було відкрито у вересні 1939 р. на вулиці Гоголя, 10, але про його діяльність у перші роки існування майже нічого не відомо. В роки Великої Вітчизняної війни в окупованому гітлерівцями місті не працював жоден навчальний заклад.

У повоєнний час позашкільна робота стає важливою ланкою системи народної освіти, предметом постійної уваги партійного та комсомольського керівництва, Міністерства освіти, інших міністерств і відомств.

Бериславський районний Будинок піонерів та школярів відновив свою діяльність у 1946 р. Його директором була призначена А.М. Петренко. Будинок піонерів та школярів був базою міської та районної ради піонерської організації, об'єднував учнів усіх класів і був покликаний здійснювати всебічний розвиток здібностей учнів, проводити профорієнтаційну роботу та організовувати культурний відпочинок дітей у позанавчальний час. Основні напрями роботи зосереджувалися у таких відділах: політико-масовий (представлений кімнатою Леніна, залом піонерської організації ім. Леніна та піонерських дружин шкіл міста, клубом інтернаціональної дружби, що підтримував зв'язки із Болгарією); методичний (здійснював навчання та перепідготовку різних категорій піонерського активу, вожатих, учителів, керівників гуртків шкіл із питань позаурочної роботи); художнього виховання (об'єднував гуртки фото- і кінолюбителів, театральний, вокальний та хореографічний); військово-спортивний (гурток спортивних ігор).

У 1950-1960-х роках межі навчально-виховної діяльності Будинку піонерів розширилися, було сформовано відділ технічної творчості: гурток крою та шиття одягу (керівник – Н.Г. Коломієць) та радіогурток (керівник – В.В. Птіцин), засновано ляльковий театр (керівник – Т.Г. Суслова), хоровий колектив (керівник – Ю.В. Шершеньов), хореографічний гурток об'єднав 6 танцювальних груп з бального, народного та класичного танку (керівник – О.А. Петренко). Наповнюваність гуртків була великою – по 20-30 учнів, а в хореографічному – до 60 учасників. Колективи брали активну участь у районних, обласних та республіканських оглядах художньої самодіяльності, фото- та кіновиставках.

Згідно з “Типовим положенням про Будинок піонерів” від 21.10.1974 р., яке зазначало, що 50 % його гуртків повинно бути пов’язано з технічною творчістю, натуралістичною та дослідною роботою, в 1970–1980-х роках в Бериславі утворилися такі гуртки, як аеромодельний, картингу, юних натуралістів. Будинок піонерів створив на базі середньої школи № 3 туристичний гурток (керівник – Н.А. Димченко), відкривши тим самим нову сторінку в туристично-краєзнавчому житті міста, організовувалися походи по місцях бойової слави Бериславщини, Херсонщини та Криму. Впродовж навчального року Будинок піонерів відвідувало понад 500 вихованців. По кожному з пріоритетних напрямів позашкільної освіти функціонувало від 2 до 7 груп в 29 гуртках середньою чисельністю від 30 до 120 учнів. У 1990 р. було створено духовий оркестр та гурток “Юних інспекторів дорожнього руху”. Відкрилися філії в селах Веселе, Козацьке, Зміївка, Бургунка та при Львівській школі-інтернаті Бериславського району [1].

Із проголошенням державної незалежності України розпочато перебудову і в системі позашкільної освіти. Було схвалено “Закон про освіту”, “Концепцію позашкільної освіти та виховання”, “Закон про позашкільну освіту”. Постає проблема реформування позашкільних закладів освіти відповідно до вимог нового часу. За рішенням Бериславської районної Ради народних депутатів від 31.03.1992 р., Будинок піонерів було реорганізовано в Центр юнацької та дитячої творчості (ЦЮДТ) зі статусом позашкільного навчально-виховного закладу. Йому було надано приміщення на вулиці 1 Травня, 205, де знаходилася спортивна школа [2]. Згідно із Статутом, головною метою закладу є надання додаткової освіти та задоволення потреб дітей у професійному самовизначенні відповідно до їх інтересів та здібностей. Центр юнацької та дитячої творчості здійснює навчально-виховний процес за типовими навчальними планами та програмами, окремо розробленими для кожного напрямку діяльності. Навчально-виховний процес здійснюється диференційовано з використанням різних організаційних форм роботи: гуртки, клубна робота, походи, індивідуальні заняття, практична робота в лабораторіях, майстернях, на природі. Творчі об’єднання ЦЮДТ класифікуються за трьома рівнями: початковий (діяльність спрямована на загальний розвиток вихованців, виявлення їх здібностей та обдарувань), основний (розвивають інтереси вихованців, дають їм знання, практичні уміння та навички), вищий рівень (об’єднання за інтересами для здібних та обдарованих дітей). Центр юнацької та дитячої творчості працює за основними напрямками і змістом позашкільної освіти: науково-технічним, еколого-натуралістичним, туристсько-краєзнавчим, художньо-естетичним, дозвільно-розважальним [3].

На початок 2000 р. кількість гуртків збільшилася до 50, зросла і кількість відвідувачів, яка становила понад 750 чоловік. Одним із пріоритетних напрямів роботи Бериславського ЦЮДТ став художньо-естетичний, основними завданнями якого є залучення дітей до мистецтва, оволодіння майстерністю виконання, виховання здорової та творчої особистості. Він включає хореографічний, вокальний, театральний гуртки і духовий оркестр, у яких навчається близько 300 дітей. Гуртківці є переможцями районних та обласних турів художньої самодіяльності “Чисті роси”. Найулюбленішими у бериславських школярів є гуртки туристично-краєзнавчого напрямку, діяльність яких спрямована на спортивно-технічну, фізичну, морально-вольову підготовку, науково-дослідну та пошукову роботу. Ці гуртки різнопрофільні (спортивне орієнтування, піший туризм, водний туризм, гірський туризм) – близько 11 груп, у яких задіяно понад 200 вихованців. Бериславські велотуристи – переможці обласної першості України на кращу туристсько-краєзнавчу подорож серед учнівської молоді. Ними здійснено велопоходи 2 к.с. “Шляхами запорозьких козаків” (750 км, територією Півдня України і Румунії) та “Берислав – Чигирин” (828 км, місцями походів війська Б. Хмельницького). Заслугує на особливу

увагу водний похід по Алтаю на катамаранах (300 км, для учнів 9-11 класів, під керівництвом В.О. Авраменко) та водний похід по Дніпру на байдарках (80 км, шляхами козацької слави) – він зайняв 2 місце в області серед найкращих літніх походів. Керівник туристичного гуртка М.М. Курівчак (володар почесного звання “Учитель року Херсонщини”, який входить до п’ятірки кращих учителів фізичного виховання України), розробив власну програму з історичного краєзнавства для гуртка велотуристичного профілю. ЦЮДТ також працював за завданнями Всеукраїнських експедицій “Сто чудес України”, “Краса і біль України”, “Диво руко-творне”. Пошукові групи проводили роботу у справі захисту і дбайливого ставлення до навколишнього середовища, збереження і відродження історії, культури Берислава. В 2001 р. було здійснено набір учнів до “Гуртка екологів-краєзнавців”, “Гуртка фітодизайну”, гуртків “Орігамі”, “Англомовний світ”. Розпочали роботу клуби: “Юний пожежник”, “Юний фенолог”, “Юний археолог” та “Народні промисли” [4].

Інформаційно-методична робота Центру юнацької та дитячої творчості спрямована на створення умов, що сприяють підвищенню теоретичного потенціалу педагогів-організаторів. Із метою поширення досвіду роботи дитячих об’єднань, молодіжних центрів, передових педагогічних ідей проводяться засідання круглого столу, ярмарки педагогічних ідей, семінари-практикуми. ЦЮДТ активно співпрацює з районним методичним кабінетом щодо питань організації семінарів-практикумів із учителями-предметниками шкіл району [3]. ЦЮДТ виконує державну програму “Освіта ХХІ століття”, національну програму “Діти України” із забезпечення потреб особистості в самореалізації, підвищення рівня виховання шляхом їх участі в різних видах самостійної творчої діяльності. Відповідно до програми розвитку позашкільних навчальних закладів України, була розроблена районна програма розвитку позашкільних навчальних закладів на 2002-2008 рр., яка окреслила коло діяльності позашкільних закладів Берислава: взяти участь у Всеукраїнському конкурсі на кращу науково-методичну розробку з питань позашкільної освіти; участь в акції еколога-натуралістичного напрямку “День довкілля” або “Ми та екологія нашого краю”; участь у конкурсі педагогічної майстерності працівників позашкільних закладів освіти; вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду з позашкільної освіти.

Отже, можна зробити висновок, що навчально-виховний процес у комплексному позашкільному навчальному закладі – ЦЮДТ на початок нового тисячоліття було побудовано відповідно до вимог сучасності і задоволення потреб дітей Берислава у самореалізації.

Профільні позашкільні заклади освіти Берислава представлені закладами художньо-естетичного, науково-технічного та фізкультурно-спортивного спрямування.

У грудні 1959 р. обласне управління культури ухвалило рішення про відкриття в Бериславі філії Новокаховської музичної школи. У вересні 1960 р. філія розпочала свою діяльність у чотирьохкімнатному приміщенні на вул. 1 Травня, 224. Перші 45 учнів навчалися грі на акордеоні, баяні, фортепіано. Педагогічний колектив, що складався із 6 викладачів, очолив директор Д.О. Саврась. Із 1 січня 1963 р. філія була реорганізована у Бериславську музичну школу-семирічку, директором якої до 1980 р. залишався Д.О. Саврась. Серед викладачів були Ю.В. Винниченко, А.І. Єгоров, О.В. Шерсньов, Н.Г. Саврась, Г.А. та Ф.А. Джуман, В.М. Дударенко, Л.Г. Затворницька [5].

У 1970-х роках відкривається клас скрипки, утворюються філії в селищах Козацьке, Качкарівка, Отрадокам’янка, Червоний Маяк, які відвідує понад 400 учнів. Кращі учні 1970-х років – Б. Реутов, М. Гудим, Т. Бондаренко [6].

У 1980-х роках директором школи було призначено М.Г. Шевлюга. Відкриваються класи фортепіано, народних інструментів, флейти, хоровий клас та клас вокального співу. У 1981 р. при музичній школі розпочав роботу університет

музичних знань, який очолила О.О. Буднікова, а з 1986 р. функціонує філія факультету музичних знань, що працювала на основі програми університету культури та райвідділу культури. Заняття проводила викладач музичної школи Н. Бокова. У березні 1982 р. відкривається дитяча філармонія з метою ознайомлення дітей з музичними напрямками, історією походження музичних інструментів, кращими зразками вітчизняної та закордонної музики; організовуються та проводяться концерти для учнів загальноосвітніх шкіл міста і району [7].

З 1990 р. в музичній школі функціонувало 18 класів, які об'єднували до 350 учнів. Діти навчалися грі на фортепіано, баяні, акордеоні, домрі, сопілці, бандурі, кларнеті, трубі, флейті. Нововведенням цього періоду став клас по навчанню грі на саксофоні. Неодноразово учні та викладачі Бериславської музичної школи успішно брали участь в обласних оглядах-конкурсах (1 місце посів оркестр народних інструментів під керівництвом Джуманова), стали лауреатами конкурсів "Таврійські баяни", "Дзвінки струни". Хоровий колектив музичної школи під керівництвом Г. Чекалової зайняв I місце в конкурсі "Голоси молодих", його було визнано одним із найкращих хорів серед музичних шкіл області і нагороджено грамотою Міністерства культури України. Хоровий колектив "Фантазія" (керівник – З.Ю. Богун), відомий своїм виступом на сцені палацу "Україна" в Києві, участю в пісенному форумі "Жайвір степу". Учні музичної школи взяли участь у міжнародному конкурсі "Світ талантів", на якому С. Гренгель отримала звання лауреата. За весь період існування Бериславську школу із концертами відвідали заслужений артист УРСР, баяніст В.В. Бесфамільнов, скрипалі Кравченко та Бродський, солістка обласної філармонії В. Осипова, професор Донецької консерваторії академік Каліфорнійської музичної академії Н. Легоцький та інші діячі культури і мистецтв України [6].

На початку 2000-х років у музичній школі функціонували клас фортепіано (90 учнів, керівник – Л.С. Білоус), клас скрипки (10 учнів, керівник – Герасимова), клас баяна та акордеона (8 учнів, керівник – М.Г. Шевлюга), клас сольного співу (10 учнів, керівник – З.Ю. Богун) та хореографічний клас (40 учнів, керівник – Шиндяпіна). Прийом до школи здійснюється на конкурсній основі. Основною формою навчально-виховного процесу є урок, використовуються також такі форми організації навчального процесу, як заліки, академічні концерти, індивідуальні заняття, масові позакласні заходи. Успішність оцінюється за п'ятибальною системою. Серед невирішених проблем, які негативно впливають на навчальний процес, – недостатність кваліфікованих педагогічних працівників, низький рівень матеріально-технічного забезпечення, ряд побутових питань. Особливо слід відзначити, що за останні роки помітно знизився рівень зацікавленості дітей у музичній освіті. Найбільшим попитом користується навчання грі на фортепіано та хореографія. Навчання в музичній школі було і залишається платним, у 1970-1980-х роках – до 17 карбованців, у роки незалежності – від 15 до 20 гривень [8].

За Законом України "Про позашкільну освіту" її складовою є фізкультурно-оздоровчі та спортивні навчальні заклади, які функціонують у формі спортивних шкіл, фізкультурно-спортивних клубів за місцем проживання, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву, дитячих стадіонів та комплексів. У Бериславі представником відповідного профільного навчального закладу є Дитячо-юнацька спортивна школа (ДЮСШ), що розпочала свою роботу в 1966 р. з ініціативи вчителя фізкультури СШ № 5 В.К. Сергєєва. На початку свого існування вона не мала власного приміщення і розташовувалася в будівлі середньої школи № 3 та Навчально-виробничого комбінату (вул. 1 Травня, 217). Працювали секції: легка атлетика (тренер – Птіцин), волейбол (тренер – Єгунова), баскетбол (тренер Назаренко). У 1968 р. відкрито секцію гімнастики (тренер – Федорченко), спортивну школу відвідувало 120 учнів [9].

У 1972 р. спортивна школа перемістилася до приміщення на вул. 1 Травня, 205, яке було відбудовано і пристосовано до занять силами учнів та викладачів (з 1992 р. – будинок ЦЮДТ). У 1974 р. створюються секції вільної боротьби (тренер – Романов) та велоспорту (тренер – Покушалов). У дитячо-юнацькій спортивній школі займалося близько 1200 дітей. Створювалися по 3-4 групи з кожного виду спорту, і тренерський склад був представлений 4-6 тренерами у кожній секції. Наприклад, з легкої атлетики (тренери – Птіцин, Назаренко, Таранущенко, Ситнік), велоспорту (тренери – Александровський, Покушалов, Ушаков) [10].

З ініціативи В.К. Сергєєва та завдяки підтримці 1-го секретаря Бериславського райкому партії С.К. Мітляєва, голови райвиконкому А.П. Константинової, голови спорткомітету В.В. Шульги було прийнято рішення про необхідність створення в місті спортивного комплексу. Ініціативна група відправила лист-прохання до Президії Верховної Ради УРСР, на який отримала позитивну відповідь, і з квітня 1978 р., на замовлення Бериславського райвиконкому № 164-НК-8, дослідницькою групою Новокаховської майстерні Херсонського обласного відділу інституту “Укржилпромпроект”, було розпочато роботи по реконструкції колишньої будівлі маслосирзаводу в спортивний комплекс ДЮСШ. Невдовзі будівництво було призупинено і відновилося лише у 1982 р., коли 1-й секретар райкому партії В.М. Гладкий і голова райвиконкому В.М. Храпко оголосили будівництво спорткомплексу “всерайонним будівництвом”. Створювався спорткомплекс силами машинобудівного заводу, ПМК-2, радгоспу “Дружба”, маслосирзаводу, керівництво яких направило на будівництво бригади кваліфікованих робітників та виділяло кошти на будівельні матеріали і спортивне обладнання. Населення міста під час суботників також брало активну участь у будівництві. Спорткомплекс “Юність” було введено в дію у 1984 р. до 200-річчя заснування Берислава [11].

З 1972 р. вихованці ДЮСШ відпочивають, оздоровлюються та тренуються в спортивно-оздоровчому таборі “Старт”, який знаходиться в селищі Тягинка. Спочатку це було наметове містечко без особливих побутових умов. Починаючи з 1978 р., за сприяння активістів будівництва спорткомплексу у Бериславі, на березі мальовничого озера у Тягинці було закладено перші споруди “Старту”. Загальна площа спортивно-оздоровчого табору становить 6 га землі, розрахований він на 220 місць і має 3 двоповерхових, 37 одноповерхових будинків, 2 футбольних поля, 2 волейбольні майданчика, площадки для ручного м'яча, вишку для стрибків у воду, човни та катамарани. Щорічно влітку вихованці спортшколи Берислава, київської – “Динамо”, миколаївської – “Водник”, херсонської – “Спартак”, московської – “Турист” відпочивають, оздоровлюються та проводять тренування в спортивно-оздоровчому таборі “Старт” [9].

Починаючи з квітня 1974 р., щорічно проводиться Міжнародний турнір з вільної боротьби, присвячений пам'яті генерала Видригана. Започаткував цю традицію заслужений тренер України серед юніорів М.О. Романов, який підготував 10 майстрів спорту. Саме його вихованець Нечипуренко у 1993 р. став призером першості Європи з вільної боротьби [10].

У 1976 р. організовані гуртки шахів та шашок (тренери – Шершень, Красніцький) і відкрито їх філії в селищі Червоний Маяк. З 1984 р., на виконання постанови Міністерства освіти “Про розширення фізкультури та спорту на селі”, створені філії з волейболу – в Зміївці (тренери – Бойко, Мацьо, Ільчишина) і Тягинці (тренер – Стойко), з настільного тенісу – в Червоному Маяку (тренер – Проценко), в Степному, з футболу – в Качкарівці та Ольгівці (тренери Бондаренко, Туровнік).

У лютому 1992 р. через недостатність фінансування з боку держави і необхідність власним коштом утримувати спортивний комплекс рішенням педагогічної ради Дитячо-юнацька спортивна школа була реорганізована в Дитячо-юнацький клуб фізичної підготовки (ДЮКФП). Для отримання коштів ДЮКФП

придбав 100 га землі, трактор, комбайн та ін. сільськогосподарський реманент і розпочав роботу з вирощування зернових та баштанних культур. При спортивному комплексі відкрився магазин із продажу городньої продукції. Вихованці спорт-комплексу всім вчителям-пенсіонерам міста безкоштовно роздали по 200 кг зерна та по 200 кг баштанних культур. З виручених коштів розпочалося будівництво відкритого плавального басейну із готелем, але проект не було завершено [11].

Цього ж року в ДЮКФП було відкрито секцію греблі на байдарках і каное з філією в селищі Ольгівка (проіснувала до 2000 р). Вихованка ольгівської філії ДЮКФП О. Осипенко, учасниця Олімпійських ігор в Афінах 2004 р., здобула в цьому виді спорту призове 3 місце. За ініціативою завуча ДЮКФП В.В. Шульги було організовано культурний центр, створено вокальний ансамбль “Дзвіночок” (керівник – Т.В. Лукіних), який організовує культурно-розважальні програми, вечори відпочинку, бере активну участь у конкурсах обласного, регіонального та державного масштабу. В 1993-1994 рр. спостерігався пік розвитку ДЮКФП, який об’єднував близько 1 000 вихованців, в спортивно-оздоровчому таборі “Старт” за літній сезон оздоровлювалося понад 1 200 дітей. Було підготовлено 70 спортсменів 1 розряду, 30 кандидатів в майстри спорту, 12 майстрів спорту, 2 майстри спорту міжнародного класу. Функціонували клуби “Богатир”, “Любителі бігу”, “Задоринка” та ін. В цьому ж році в ДЮКФП і в філіях Ольгівки та Качкарівки було введено секцію футболу (тренер – Татаровський) [10].

За пропозицією Херсонської обласної ради, підтриманою Міністерством освіти та Міністерством у справах молоді і спорту, постановою Кабінету Міністрів України від 8 червня 1995 р., Бериславському районному дитячо-юнацькому клубу фізичної підготовки “Юність” присвоєно ім’я Віктора Корнійовича Сергєєва. З 2003 р. розпорядженням Кабінету Міністрів ДЮКФП реорганізовано в Дитячо-юнацьку спортивну школу ім. В.К. Сергєєва.

За Статутом дитячо-юнацька спортивна школа покликана здійснювати фізкультурно-оздоровчу та виховну роботу, спрямовану на залучення дітей до систематичних занять фізкультурою і спортом задля зміцнення здоров’я та їх всебічного розвитку; виявлення здібних дітей та підлітків для залучення їх до занять спортом в спеціалізованих спортивних школах та школах Олімпійського резерву. З цією метою навчально-тренувальний процес школи побудований за двома напрямками: загальної фізичної підготовки (гуртки 1-3 років навчання, комплектуються з числа бажаючих займатися фізичною культурою) та спеціальної фізичної підготовки (гуртки 1-5 років навчання, комплектуються з числа здібних до подальших занять фізкультурою). В спортивній школі тренуються діти від 8 до 19 років. Тривалість одного заняття в гуртках загальної фізичної підготовки – 2 академічні години, а в гуртках спеціальної фізичної підготовки – 3 академічні години). Навчально-тренувальні заняття в гуртках проводяться за навчальними програмами і навчальними планами, розрахованими на 52 навчальні тижні з урахуванням спортивно-оздоровчого табору, а також за індивідуальними планами учнів на період відпочинку. Під час канікул ДЮСШ організовує дозвілля учнів, влаштовує матчеві зустрічі, екскурсії, а також займається підготовкою спортивної бази власними силами.

Тут щорічно працює близько 50 гуртків з різних видів спорту (легка атлетика, велоспорт, вільна боротьба, волейбол, футбол, баскетбол). Роботу на відділеннях ведуть до 20 тренерів-викладачів. Навчання в спортивній школі безкоштовне, за виключенням альтернативних гуртків (карате тощо). Тренування проходять у спеціально оснащених для занять приміщеннях. Це 2 спортивні зали, зали загальної фізичної підготовки і настільного тенісу, зали культурно-розважального центру, спортивно-методичний кабінет, медичний кабінет та сауна з басейном. Випускники спортивної школи, які пройшли всі етапи підготовки та склали випускні нормативи, отримують картку спортсмена зі свідченням їх фізичних даних і рекомендаціями

щодо подальшого вдосконалення. Їм видається свідоцтво про закінчення спортивної школи, а також присвоюється звання судді зі спорту та звання громадського інструктора [10]. ДЮСШ проводить методичну роботу, спрямовану на удосконалення програм, підвищення педагогічної майстерності, надання допомоги загальноосвітнім школам міста та району в проведенні позакласних виховних заходів. Дитячо-юнацька спортивна школа ім. В.К. Сергєєва за навчальний рік проводить понад 100 різноманітних спортивних змагань. Традиційним став Міжнародний турнір з волейболу серед школярів та дорослих, присвячений пам'яті В.К. Сергєєва. Кожен рік проводиться відкрита першість по велоспорту міжнародного рівня, присвячена пам'яті М.Г. Гардемана [12].

Діє в Бериславі також профільний позашкільний навчальний заклад науково-технічної та культурно-дозвільної спрямованості – районна Станція юних техніків (СЮТ). Заснована вона була ще в другій половині 60-х років ХХ ст. і розташовувалася на вул. Леніна, біля приміщення церкви. За офіційною ж інформацією, СЮТ була відкрита 1 березня 1973 р. рішенням Бериславської районної Ради народних депутатів, за сприяння ДТСААФ, дирекції машинобудівного заводу, і розташовувалася на вул. Шевченка, 22. Педагогічний колектив налічував 10 викладачів, очолював його директор М.Г. Гардеман. У гуртках радіопеленгування, авіомодельному, картингу та кінознімальному було задіяно понад 220 школярів. Гуртком кіноаматорів керував В.М. Птіцин. Спільними зусиллями гуртківців було створено кінострічки “Червона субота” і “Зелений патруль”, що зайняли I місце в обласному конкурсі й успішно показали себе на республіканському екрані [13].

Особливе місце в СЮТ займав гурток картингістів, де діти власноруч конструювали, виготовляли картинги, тренувалися і здобували призові місця на різноманітних конкурсах. У 1974 р. В. Погребний здобув бронзову медаль на першості республіки з картингу, О. Морозов став призером республіканських змагань, на міжнародних змаганнях у Мінську бериславські картингісти посіли 9 місце, а екіпаж команди “Юніор” здобув найбільшу кількість балів. Гурток з радіоспорту “Полювання на лисиць” (керівник – В.В. Бондар) мав власну радіостанцію і посезонно брав участь у змаганнях з радіопеленгування [14].

У 1975 р. було створено філії в Новорайську, Зміївці, Кірово. В 1978 р. директором СЮТ став В.В. Бондар. З'явилися нові гуртки: судномодельювання (керівник – В.Г. Югай), ракетомодельювання (керівник – С.А. Іщенко), конструювання мототехніки (керівник – Л.М. Недовізій). У 1980–1990-х роках кількість гуртків в СЮТ сягала до 16, в них щорічно навчалася до 200 дітей. Вихованці СЮТ брали активну участь у районних та обласних виставках, змаганнях з технічних видів спорту. Виготовили 18 приборів, 12 моделей, серед них: причеп до велосипеда, трьохколісний веломобіль, ніж для коренеплодів. Спільно з машинобудівним заводом розробили проект мінімоторолера, але через відсутність необхідної матеріально-технічної бази конструювання було припинено [15].

На початку 2000-х років СЮТ відвідує понад 560 дітей віком від 6 до 19 років, їх навчає 14 викладачів. Функціонує 26 гуртків початкового, середнього та вищого рівнів: ракетобудування і повітряних зміїв (керівник – Іщенко), художньої обробки деревини (керівник – Куліш), початкового моделювання і дизайну (керівник – Сікора), дизайну та роботи з тканиною (керівник – Мала), радіоелектроніки (керівник – Татарчук), конструювання мототехніки (керівник – Ткачук), промислове моделювання і виготовлення малогабаритної техніки (керівник – Білецький), автмотокартинг (керівник – Іващенко). Роботи вихованців СЮТ отримують найвищі нагороди: торпедний катер ГДР (гурток спортивно-технічного моделювання, керівник – Югай; виготовили М. Руснак та І. Опара), повітряний змій (виконав Є. Резніченко) – отримали дипломи I ступеню на Всеукраїнських змаганнях “До 75-річчя руху юних техніків”. З 2004 р. працюють філії в селищах Томарино, Козацьке та на

базі бериславської ЗОШ № 1. Одним із напрямів роботи СЮТ є надання інформаційно-методичної допомоги педагогам шкіл, організація культурно-масової роботи в районі. Навчально-виховний процес здійснюється за типовими навчальними планами та програмами. Навчання безкоштовне [15].

Основними проблемами, які заважають нормальному функціонуванню закладу, є слабка матеріально-технічна база, відсутність приміщень, спеціально пристосованих до занять, недостатня кількість кваліфікованих працівників. В основному, навчальний процес тримається на ентузіазмі викладачів.

Профільним позашкільним навчальним закладом є Бериславський районний міжшкільний навчально-виробничий комбінат (НВК). Міністерство освіти СРСР у вересні 1974 р., відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 23.08.1974 р., видало наказ “Про організацію міжшкільних навчально-виробничих комбінатів трудового навчання і профорієнтації учнів” з метою поліпшення підготовки учнів IX-X (XI) класів середніх загальноосвітніх шкіл до праці й обрання професії. Бериславський НВК, заснований на підставі постанови Бериславського виконкому районної Ради народних депутатів від 10 травня 1978 р., розташований за адресою: вул. 1 Травня, 217. Згідно зі Статутом, управління НВК здійснюється районною радою, районним відділом освіти (допрофесійна підготовка) та Управлінням освіти і науки Херсонської обласної державної адміністрації (професійна підготовка). Створений з метою задоволення потреб громадян у поглибленні базової трудової підготовки школярів IX-X (XI) класів, профорієнтаційному консультуванні учнів, організації їх добровільної продуктивної праці та забезпеченні потреб в отриманні професії і кваліфікації відповідно до інтересів. Основними завданнями, виконання яких забезпечує комбінат, є ознайомлення з трудовими процесами і змістом праці робітників на підприємствах; здійснення профорієнтації з метою вибору професії; прищеплення навичок за обраною професією.

Першим директором комбінату був М.Г. Гардеман. Викладалися такі дисципліни: автосправа (викладач – А. Шевченко, майстри з практичного водіння – В.А. Соколовський, В.М. Ляшенко, В.І. Олійник), токарна справа та технічне креслення (викладач – В.Т. Шевченко), торгова справа (викладач – М.А. Гуменюк), швейна справа (викладачі – Г.О. Біленко, Л.В. Ігнатівська). Перший учнівський набір налічував понад 470 чоловік, найбільша кількість учнів була на автосправі (понад 140 чол.) та швейній справі (понад 170 чол.). Одразу ж було відкрито філії: в селищі Зміївка – тракторна справа, слюсарна справа та вивчення апаратів механічного доіння; в селищі Козацьке – слюсарна справа [16]. У 1980-х роках почали готувати малярів-штукатурів, але тільки 2 роки, у зв'язку з малою кількістю учнів.

Трудова підготовка учнів у комбінаті здійснювалася в час, відведений навчальним планом для IX (XI) класів на трудове навчання, включаючи виробничу практику, і велася за програмами Міністерства освіти. Виробнича практика на комбінаті проходила на базі відповідного профілю підприємства. Так, учні, які навчалися токарної справи, проходили практику на базі бериславського машинобудівного заводу та у Зміївці на базі радгоспу “Комуніст”. Підготовка шоферів-професіоналів відбувалася на базі автопідприємства 16537 і спецавтопідприємства 214. Виробничу практику на базі районного побутового комбінату проходили швачки легкого жіночого плаття, на базі козацького ремонтно-транспортного підприємства – слюсарі, на базі райпотребсоюзу – продавці. В 1990-х роках до вищезазначених дисциплін додалася педагогічна справа (викладач – Журавльова). В комбінаті навчалася близько 400 учнів з ЗОШ № 1 та ЗОШ № 3 [17].

На початку 2000-х років навчально-виробничий комбінат є широкопрофільною установою. Серед дисциплін професійної підготовки тут викладається автосправа (готують водіїв категорії “С”), по закінченню учні отримують свідоцтво, яке дає право складати іспити в ДАІ; комп'ютерні курси (готують операторів комп'ютерного набору

та секретарів керівника установи), по закінченню навчання учні отримують свідоцтво про присвоєння кваліфікації.

Серед дисциплін допрофесійної підготовки викладаються токарна та слюсарна справа, торгова справа та швейна. По закінченню учні отримують свідоцтво про ознайомлення зі спеціальностями. Функціонують філії в Новому Бериславі, Томарино, Шляховому та в селищі Степне. В 16 класах створено 15 груп, у яких навчається близько 250 учнів. Педагогічний колектив, який складається з висококваліфікованих викладачів та майстрів виробничого навчання, становить 23 викладачі, очолює його В.Т. Шевченко [18].

За весь час існування діяльність профільного позашкільного навчального закладу трудового та профорієнтаційного спрямування будувалася з урахуванням нахилів та інтересів школярів, потреб району в кваліфікованих працівниках певної спеціальності і мала за мету допомогти учням правильно зорієнтуватися у виборі професії та набути необхідних початкових навичок трудової діяльності.

У цілому можна зробити висновок, що в Бериславі було сформовано перший комплексний позашкільний навчальний заклад – Будинок піонерів та школярів – у 1938 р., який розгорнув свою роботу з 1946 р. Впродовж 1959-1973 рр. в місті з'явилися профільні позашкільні навчальні заклади художньо-естетичного, фізкультурно-спортивного та науково-технічного напрямку: музична школа, дитячо-юнацька спортивна школа, станція юних техніків, діяльність яких була спрямована на розвиток стійких інтересів здібних та обдарованих дітей. У 1978 р. в Бериславі створено районний міжшкільний навчально-виробничий комбінат, у якому учні загальноосвітніх шкіл району отримують знання та навички з основ професійної трудової діяльності і мають змогу пройти виробничу практику на базі підприємств міста.

Таким чином, на початку 80-х років ХХ ст. в системі позашкільних навчальних закладів міста було створено умови для всебічного творчого розвитку школярів. Цей період характеризується високим рівнем зацікавленості дітей у пізнавальній діяльності, потужністю матеріально-технічної бази позашкільних навчальних закладів, значною підтримкою з боку держави та місцевих органів влади, що сприяло підвищенню рівня навчально-виховного процесу і, як результат, визнання досягнень вихованців бериславських позашкільних навчальних закладів на обласному, республіканському, всесоюзному і міжнародному рівнях. Викладачами позашкільних навчальних закладів Берислава започатковані власні традиції, створені нові форми та методи організації навчально-виховного процесу. Слід відзначити особливий внесок у становлення та розвиток позашкільних освітніх закладів міста М.М. Курівчака (тренера велотуристичного гуртка ЦЮДТ), В.К. Сергєєва (засновника спортивної школи), М.О. Романова, В.В. Покушалова, Назаренка (заслужених тренерів України), викладача музичної школи З.Ю. Богун.

У 1990-х роках намітилися тенденції поступового спаду рівня успішності в позашкільній освітній діяльності. Але бериславські позашкільні навчальні заклади, провівши ряд реорганізацій, продовжили свою роботу із розвитку проґресивних досягнень і позитивних впливів на юну особистість, сприяючи становленню її соціальної зрілості, відповідальності та значущості, забезпечуючи тим самим національне відродження самобутності і культури молодого покоління незалежної України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. За спогадами колишньої старшої піонервожатої Бериславського районного будинку піонерів та школярів О.А. Петренко (2002 р.).
2. Бондаренко Т.С. Позашкільні навчально-виховні заклади Бериславщини // Маяк (Берислав). – 1999. – 2 жовтня.
3. Архів Бериславського районного центру юнацької та дитячої творчості.

4. За даними Т.С. Бондаренко – директора Бериславського районного центру юнацької та дитячої творчості (2004 р.).
5. Шевлюга М.Г. Школа музики і життя // Маяк (Берислав). – 1999. – 2 жовтня.
6. Літопис Бериславської районної музичної школи: Тематичний альбом // Фонди Бериславського народного історичного музею.
7. Шпитальна Н. Музична вітальня // Маяк (Берислав). – 1986. – 13 листопада.
8. За даними М.Г. Шевлюги – директора Бериславської районної музичної школи (2004 р.).
9. За спогадами А.О. Назаренка – старшого тренера Бериславської дитячо-юнацької спортивної школи (2004 р.).
10. Фонди музею Бериславської ДЮСШ імені В.К. Сергєєва.
11. За даними В.В. Шульги – голови комітету з питань фізкультури та спорту, завуча Бериславського Дитячо-юнацького клубу фізичної підготовки (2004 р.).
12. За даними О.В. Жуковського – директора Бериславської ДЮСШ імені В.К. Сергєєва (2004 р.).
13. Звіт про діяльність Бериславської районної станції юних техніків за 1975-1976 навчальний рік // Архів Бериславської районної станції юних техніків. – Ф. 6, оп. 1, спр. 38.
14. Гардеман М.Г. Станція юних техніків // Маяк (Берислав). – 1974. – 28 вересня.
15. За даними О.В. Югай – директора Бериславської станції юних техніків (2004 р.).
16. Стельмах Т.А. Міжшкільний навчально-виробничий комбінат // Маяк (Берислав). – 1994. – 20 серпня.
17. Книга наказів по Бериславському районному міжшкільному навчально-виробничому комбінату // Архів Бериславського районного міжшкільного навчально-виробничого комбінату. – Ф. 1, оп. 1, спр. 12.
18. За даними В.Т. Шевченко – директора Бериславського районного міжшкільного навчально-виробничого комбінату (2004 р.).